

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

จากแนวคิดสู่การปฏิบัติจริง

จริย์ ตุลยานนท์

๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๑

คำนำ

- ก่อนอื่นต้องขอขอบคุณ คณะทำงาน THAICID ที่ให้โอกาสมาบรรยายในวันนี้
- สมัยตอนเป็นอธิบดีกรมชลประทาน ให้ความสำคัญ THAICID มาโดยตลอด
- ปัจจุบันมีความยินดีที่เห็น THAICID มีกิจกรรมมากขึ้นและเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

“หลักสำคัญว่าต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้เพื่อการเพาะปลูก เพราะว่ามีชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้”

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

เป็นการให้ความสำคัญกับการใช้
ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศ
สามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ และปล่อย
มลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศ
สามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ง่าย

ประเด็นที่ต้องบริหารจัดการให้ยั่งยืน

- ทรัพยากรน้ำในประเทศไทย แต่ละลุ่มน้ำ จะมีสัดส่วนที่จำกัด และสภาพแต่ละลุ่มน้ำจะไม่เหมือนกัน
- การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการปลดปล่อยมลพิษมากเกินไป ระบบนิเวศไม่สามารถฟื้นตัวได้ทัน

ปัญหาและการเปลี่ยนแปลง

- ในอดีต การบริหารและจัดการทรัพยากรน้ำ มุ่งเน้นการจัดการจัดหาแหล่งน้ำเป็นหลัก มีการพัฒนาในส่วนการจัดการและการอนุรักษ์เป็นอันดับรอง
- การเพิ่มของประชากรเป็นไปอย่างรวดเร็ว การขยายตัวและเติบโตของตัวเมือง และการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินอย่างรวดเร็ว รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงภาวะสิ่งแวดล้อมอื่นๆ

แนวคิดและกลยุทธ์

๑. การจัดการผสมผสานการใช้ประโยชน์จากน้ำผิวดิน และน้ำใต้ดิน และการจัดส่งน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

- การพัฒนาแหล่งน้ำใหม่
- การอนุรักษ์ลุ่มน้ำ
- การลดความสูญเสียน้ำ
- การศึกษาและตรวจวัดข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพน้ำใต้ดิน
- การเจาะ สูบน้ำใต้ดิน

แนวคิดและกลยุทธ์ (ต่อ)

๒. การจัดการอุปสงค์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ การใช้น้ำ

- ให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็ง
- การสร้างมาตรฐานการจัดเก็บค่าธรรมเนียมการใช้น้ำ
- การคิดค่าน้ำต่างๆ

แนวคิดและกลยุทธ์ (ต่อ)

๓. การจัดการด้านคุณภาพน้ำ

- พื้นที่ต้นน้ำภาคเหนือตอนบน คุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์ดี
- พื้นที่ตอนล่างจากอยุธยา – ปากอ่าว คุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์ไม่ดี (ต่ำ)
- ควรดำเนินการตามแผนการควบคุมคุณภาพน้ำที่กรมควบคุมมลพิษได้กำหนดไว้

แนวคิดและกลยุทธ์ (ต่อ)

๔. การจัดการน้ำท่วม

- ควรจัดหน่วยงานหรือมีศูนย์ป้องกันน้ำท่วมโดยเฉพาะ
- การปรับปรุง จัดทำมาตรฐาน ระบบข้อมูลข่าวสาร จากทุกหน่วยงาน
- มีการประสานงานในระดับต่างๆ
- กำหนดมาตรการการแก้ปัญหา
 - ใช้สิ่งก่อสร้าง
 - ไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง

๔. การจัดการน้ำท่วม (ต่อ)

มีหลักการใหญ่ๆ ดังนี้

๔.๑ การอนุรักษ์สภาพการชะลอ การไหลของน้ำตามธรรมชาติ

- การกำหนดแนวทางการใช้ที่ดิน
- การเสริมสร้างประสิทธิภาพองค์กรของรัฐและเอกชนให้ดียิ่งขึ้น
- การจัดทำพื้นที่ล่อแหลมต่ออุทกภัย

๔. การจัดการน้ำท่วม (ต่อ)

๔.๒ การประกันระดับความปลอดภัยพื้นที่ชุมชน

- ปรับปรุงเกณฑ์จัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำ
- การพยากรณ์เตือนภัย
- การผจญอุทกภัย
- การควบคุมอุทกภัย
- การควบคุมและกำหนดการใช้ที่ดิน
- จัดระดับน้ำในพื้นที่เกษตร
- ปรับปรุงคันกันน้ำ
- ปรับปรุง ระบบส่งน้ำและระบายน้ำ

๔. การจัดการน้ำท่วม (ต่อ)

๔.๓ เพิ่มระดับความปลอดภัยในพื้นที่เกษตรกรรม

- ปรับปรุงเกณฑ์จัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำ
- การพยากรณ์ การเตือนภัย
- การควบคุมอุทกภัย
- การควบคุมและกำหนดแนวทางการใช้ที่ดิน
- จัดระดับน้ำในพื้นที่เกษตรกรรม
- ปรับปรุงคันกันน้ำ
- ปรับปรุงระบบส่งน้ำ และระบายน้ำ

แนวคิดและกลยุทธ์ (ต่อ)

- ๕. การบริหารและจัดการ ในกรณีที่ขาดแคลนน้ำ และการป้องกัน
และบรรเทาภัยจากน้ำ
 - ต้องคำนึงถึง โอกาสที่ทำให้ขาดแคลนน้ำด้วย

แนวคิดและกลยุทธ์ (ต่อ)

๖. การดำเนินการจัดทำกฎหมาย

เพื่อสร้างความเข้มแข็งของระบบการจัดการน้ำ

- ปรับปรุงกฎหมายเดิม
- ออกกฎหมายใหม่ เช่น กฎหมายจัดตั้งองค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำแต่ละลุ่ม

จากแนวคิด สู่ การปฏิบัติจริง

สภาพปัญหาในลุ่มน้ำเจ้าพระยา

- ปัญหาน้ำขาดแคลน
- น้ำท่วม
- ปัญหาน้ำเสีย

การบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยา แบ่งเป็น ๖ กลุ่ม ดังนี้

๑. โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ
๒. โครงการบริหารจัดการน้ำผิวดิน
๓. โครงการบริหารจัดการน้ำใต้ดิน
๔. โครงการบริหารจัดการน้ำท่วม
๕. โครงการบริหารจัดการน้ำเสีย
๖. โครงการระบบข้อมูลข่าวสาร
เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

พื้นที่โครงการ

- ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนบน ประกอบด้วยลุ่มน้ำ
ปิง วัง ยม น่าน
- ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ประกอบด้วย ลุ่มน้ำ
เจ้าพระยาสายหลัก สะแกกรัง ป่าสัก และ
ท่าจีน

ขอบเขตของงาน

- จัดทำกรอบและประสานการบริหารจัดการ และพัฒนาโครงการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยา

กลยุทธ์และมาตรการ

กำหนดกลยุทธ์เป็น ๒ ระดับ ๒ มาตรการ

๑. งานบริหารจัดการในระดับพื้นที่จำเพาะ
หรือระดับเฉพาะถิ่น
๒. งานบริหารจัดการระดับลุ่มน้ำ

มาตรการ

๑. ใช้สิ่งก่อสร้าง
๒. ไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง

วิสัยทัศน์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา

“ ในปี ๒๕๕๘ ลุ่มน้ำเจ้าพระยา เป็นพื้นที่ที่มีการจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรที่เกี่ยวข้องอย่างสมดุล ยั่งยืน และเป็นธรรม เป็นแหล่งหลักในการผลิตอาหารให้เพียงพอกับการบริโภคในประเทศและการส่งออก มีการประยุกต์ใช้การบริหารจัดการตามแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง และคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในทุกระดับ”

แผนงาน

๑. แผนการแก้ไขปัญหาคาการขาดแคลนน้ำ
๒. แผนการบรรเทาอุทกภัย
๓. แผนการแก้ไขปัญหาน้ำเสียและปรับปรุงคุณภาพน้ำ

๑. แผนการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ

แบ่งเป็น ๓ ระยะ ได้แก่

๑. แผนระยะสั้น ภายใน ๕ ปี

- ปรับปรุงบริหารจัดการโครงการเดิม
- เป้าหมายความต้องการใช้น้ำ ๒๖, ๐๐๐ ล้าน ลบ.ม.
- การก่อสร้างเขื่อนแควน้อย

แผนการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ (ต่อ)

๒. แผนระยะกลาง ภายใน ๑๕ ปี

- ผันน้ำ กก- อิง- น่าน
 - ผันน้ำ เมย- สาละวิน- ภูมิพล
 - เขื่อนแม่วัง
 - เขื่อนคลองโพธิ์
 - เขื่อนแม่ชาน
 - เขื่อนแก่งเสือเต้น
- เป้าหมายความต้องการใช้น้ำ ๒๘, ๐๐๐ ล้าน ลบ.ม.

แผนการแก้ไขปัญหาคารขาดแคลนน้ำ (ต่อ)

๓. แผนระยะยาว ภายใน ๒๕ ปี

- ผันน้ำ กก- อิง- น่าน (ก่อสร้างต่อจาก ระยะกลาง)
- ผันน้ำ เมย- สาละวิน- ภูมิพล (ก่อสร้างต่อจาก ระยะกลาง)
- เป้าหมายความต้องการใช้น้ำ ๓๑, ๐๐๐ ล้าน ลบ.ม.

๒. แผนการบรรเทาอุทกภัย

แบ่งเป็น ๓ ระยะ

๑. แผนระยะสั้น ๕ ปี

- ปรับปรุงเกณฑ์การปล่อยน้ำจากอ่างเก็บน้ำ
- จัดทำระบบทำนาย/เตือนภัยล่วงหน้า
- การก่อสร้างเขื่อนแควน้อย
- จัดทำระบบปิดล้อมพื้นที่ชุมชนเมืองหลัก
- จัดทำระบบป้องกันน้ำท่วม กทม.

แผนการบรรเทาอุทกภัย(ต่อ)

๒. แผน ระยะกลาง ๑๕ ปี

- พัฒนาแก้มลิงในทุ่งเจ้าพระยาใต้ จ. นครสวรรค์
- ก่อสร้างเขื่อนคลองโพธิ์, แม่หวง
- อ่างเก็บน้ำแก่งเสือเต้น, แม่ขาน
- จัดสร้างช่องผันน้ำหลากบางไทร-อ่าวไทย
- ปรับปรุงสภาพลำน้ำระยะที่ ๑

แผนการบรรเทาอุทกภัย(ต่อ)

๓. แผน ระยะยาว มากกว่า ๑๕ ปี

- พัฒนาแก้มลิงในทุกลุ่มน้ำเหนือ จ. นครสวรรค์
- ก่อสร้างช่องผันน้ำหลากบางไทร-อ่าวไทย (ต่อ)
- ปรับปรุงสภาพลำน้ำระยะที่ ๒

๓. แผนการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย และปรับปรุงคุณภาพน้ำ

แบ่งเป็น ๔ ระยะ ได้แก่

๑. แผน ระยะที่ ๑ ดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดไป

- รณรงค์สร้างจิตสำนึก
- กำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำทิ้ง
- กำหนดคุณภาพแหล่งน้ำ
- กำหนดโควตาปริมาณน้ำทิ้งและคุณภาพน้ำทิ้งของแต่ละชุมชน

๓. แผนการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย และปรับปรุงคุณภาพน้ำ (ต่อ)

๒. แผน ระยะที่ ๒ ระยะสั้น ๕ ปี

- ก่อสร้างระบบรวบรวมน้ำเสียและระบบบำบัดน้ำเสีย
- เมืองหลักในแม่น้ำเจ้าพระยาสายหลักตอนล่าง
- เป้าหมายที่ ลดน้ำเสียจากเมืองหลัก ๑.๖ ล้าน ลบ.ม. /วัน

๓. แผนการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย และปรับปรุงคุณภาพน้ำ (ต่อ)

๓. แผน ระยะที่ ๓ (ระยะกลาง) ๑๕ ปี

- ก่อสร้างระบบรวบรวมน้ำเสียและระบบบำบัดน้ำเสีย
- เมืองหลักในแม่น้ำเจ้าพระยาสายหลักที่เหลือและทำจีน
- เป้าหมายที่ ลดน้ำเสียจากเมืองหลัก ๕.๕ ล้าน ลบ.ม. / วัน

๓. แผนการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย และปรับปรุงคุณภาพน้ำ (ต่อ)

๔. แผนระยะที่ ๔ มากกว่า ๑๕ ปี

- ก่อสร้างระบบรวบรวมน้ำเสียและระบบบำบัดน้ำเสีย
- เมืองหลักในแม่น้ำ ปิง วัง ยม น่าน ป่าสัก และสะแกกรัง
- เป้าหมายที่ ลดน้ำเสียจากเมืองหลัก ๙ ล้าน ลบ.ม./วัน

สรุปประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับโดยภาพรวม

๑. สามารถจัดหาปริมาณน้ำเพิ่มขึ้นในฤดูแล้งประมาณ ๕, ๐๐๐ ล้าน ลบ.ม.
๒. บรรเทาอุทกภัย โดยลดปริมาณน้ำแม่น้ำเจ้าพระยาในช่วงน้ำหลากผ่านบางไทรได้ถึง ๑, ๙๐๐ ลบ.ม./วินาที
๓. สามารถปรับปรุงคุณภาพน้ำ และแก้ไขปัญหาน้ำเสียได้มากกว่าถึง ๙ ล้าน ลบ.ม./วัน

จบการบรรยาย